

אורות השבוע

כ"ח שבט תשס"ד

משפטים

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין הזכרת מעין המאורע בבהמ"ז אי אזלי בתר התחלה או גמר הסעודה הרב ישראל יחיאל לאנגער

ועל הניסים, ונאם בא עליו קדושה נוספת בעת סיום הסעודה, ודאי אומר ג"כ מעין אותה קדושה, ואין זה ביטול הליכה אחר ההתחלה, על כן מזכיר של שבת כשנמשך סעודה שהתחיל בחול.

וכבר כתבנו שהמחבר (סימן קפ"ח) פסק כשיטת רוב ראשונים דאזלינן אחר התחלת הסעודה. וז"ל "היה אוכל ויצא שבת, מזכיר של שבת בבהמ"ז דאזלינן בתר התחלת הסעודה, וה"ה לר"ח ופורים וחנוכה". אבל לכאורה הוא סותר את עצמו! שהרי בסימן רע"א סעיף ו' כתב וז"ל, "אם גמר סעודתו (בערב שבת) וקדש היום וכו' וצריך להזכיר של שבת בבהמ"ז". הרי שהמחבר פסק בציור שאכל הסעודה בערב שבת ובירך בהמ"ז בשבת (ולא אכל אחר שקידש היום) דיזכיר רצה בבהמ"ז, וזהו שיטת הראשונים! (ובאמת הרמ"א חולק וסבור דאזלינן אחר התחלת הסעודה ואינו אומר רצה). ותירץ המג"א (רע"א:יד) דהמחבר ספוקי מספקא ליה (אי הלכה כהרא"ש או כחולקים) ולפיכך פסק דבכל ענין צריך להזכיר רצה, בין אם אכל הסעודה בערב שבת ובירך בהמ"ז בשבת, או אם אכל הסעודה בשבת ובירך במוצ"ש, דאין קפידא אם מזכיר שלא לצורך.

ונחזור לשאלתינו בציור שראש חודש חל ביום א' בשבוע (כמו בשבת זה) והתחיל הסעודה בשבת ולא בירך בהמ"ז עד לאחר לילה. לפי הרא"ש פשוט דאינו מזכיר כי אם יעלה ויבוא לבד. דלפי הרא"ש לעולם הולכין אחר שעת בהמ"ז ולא אחר התחלת הסעודה. אבל אנו דהולכים אחר התחלת הסעודה, מה נעשה? וכתב המג"א (קפ"ח:יח) דאם לא אכל כזית אחר שהחשיך, יזכיר בבהמ"ז רצה לבד (כמו שפסק הרמ"א בס' רע"א סעיף ו' דלעולם הולכין אחר התחלת הסעודה). אבל אם אכל כזית אחר שהחשיך (במוצ"ש) או חל עליו חיוב להזכיר יעלה ויבוא ג"כ (כמו שמבואר בתוספתא). אבל להזכיר רצה ויעלה ויבוא אי אפשר דמחזי כסתרי אהדדי. ובציור זה פסק המ"א דיזכיר יעלה ויבוא ולא רצה. והטעם, כיון דלפי הרא"ש לעולם אינו מזכיר רצה במוצ"ש (אפילו אינו ראש חודש), ולכו"ע צריך לומר יעלה ויבוא כיון שאכל בראש חודש (כמו התוספתא), א"כ יזכיר יעלה ויבוא ולא רצה. (אבל אם מוצ"ש היא חנוכה או פורים אז יאמר רצה ולא "על הניסים", כיון דעל הניסים אינו אלא רשות).

אבל הט"ז (קפ"ח:ז) חולק על המג"א וסובר דאין זה כסתרי אהדדי. ופסק דבהציור שחל ר"ח במוצאי שבת

אם אחד אכל סעודת שבת ונמשך סעודתו עד לאחר שבת, פסק השו"ע (אור"ח קפ"ח:י) דאומר רצה בבהמ"ז, משום דאזלינן בתר התחלת הסעודה. ויש דיון באחרונים בציור שחל ראש חודש ביום א', ונמשך הסעודה משבת עד לאחר שבת, האם צריך להזכיר בבהמ"ז רצה לבד, או יעלה ויבוא לבד, או אפשר דצריך להזכיר שניהם?

הנה הרא"ש (בתשובות כ"ב:ו) הובא בב"י (סוף סימן קפ"ח) כתב, דאם התחיל לאכול בשבת סמוך לחשיכה וחשכה לו קודם גמר סעודתו, שאין לו להזכיר כלל של שבת בברכת המזון שאומר אחר גמר סעודתו, שהרי אז הוא חול. והביא ב' ראיות לדבר. א' אם אחד שכח להתפלל תפילת מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שתים של חול, כי אין לו להזכיר של שבת בחול, אע"פ שנתחייב בתפילה זו בשבת. וכמו כן בבהמ"ז אע"פ שחיוב של בהמ"ז בא בשבת, אבל עכשיו (בשעה שהוא מברך) הוא חול ואין לו להזכיר של שבת בחול. ב' התוספתא בברכות (פ"ה ה"ד) כתב שאם אחד התחיל סעודה בערב שבת וקידש היום, מברך בהמ"ז ומזכיר של שבת, ואח"כ אומר קידוש על הכוס. מכאן למד הרא"ש דאין הולכים אחר עיקר הסעודה, אלא אחר שעה שהוא מברך בהמ"ז, אם שבת מזכיר רצה, ואם מוצאי שבת אינו אומר כלום.

אולם הרא"ש הוא דעת יחיד בדבר, דרוב ראשונים סוברים דצריך להזכיר רצה כשנמשך סעודת שבת למוצאי שבת, וכפסק השו"ע שהבאנו לעיל. והמהר"ל (ס' נו') דחה ראייה א' של הרא"ש, וכתב דיש נ"מ בין תפילה בבהמ"ז. דכשאחד שכח להתפלל מנחה בשבת אינו מתפלל שנים במוצאי שבת אלא מדין תשלומין, ולפיכך השני תפילות הם תפילות ערבית, והאיך יתפלל של שבת. אבל בהמ"ז בא על סעודתו שסעד בשבת, וכיון דעדיין לא התפלל ערבית של חול צריך להזכיר מעין המאורע (רצה) בבהמ"ז. ולעולם אזלינן אחר התחלת הסעודה. (אם הוא כבר מתפלל ערבית קודם בהמ"ז אז אינו אומר רצה משום דמחזי כסתרי אהדדי -- מג"א קפ"ח ס"ק י"ז). ולכאורה יש לדחות גם ראייה ב' של הרא"ש. דהתוספתא הולך בשיטת ר' יוסי דאם התחיל הסעודה מבעוד יום בערב שבת דמותר לגמור הסעודה בשבת. ואם כן התוספתא מיידי בציור שגמר סעודתו בשבת, ואכילה זו של שבת גורם חיוב להזכיר רצה, וכ"כ המג"א (רע"א:טו). וכעין זה כתב הט"ז (קפ"ח:ז) "ודאי אזלינן בתר התחלה שלא לגרוע למה ששייך להתחלה, כגון רצה

שצריך להזכיר רצה וגם יעלה ויבוא. ויש לחקור בשיטת הט"ז האם יזכיר יעלה ויבוא אפילו אם לא אכל כזית אחר לילה, או דוקא אם אכל כזית? ועי' במשנה ברורה (קפ"ח ס"ק ל"ג) וז"ל "וי"א דאם חל יו"ט או ר"ח במוצ"ש יזכיר רצה וגם יעלה ויבוא דאזלינן בתר התחלת הסעודה וגם במת שעה שהוא מברך בן, ולא קפדינן במה דנראה כסותרים אהדדי וכו'". משמע קצת דאפילו לא אכל כזית בלילה צריך להזכיר רצה וגם יעלה ויבוא (עי' בשו"ת הלכות). אולם השולחן ערוך הרב כתב בשיטת הט"ז דדוקא אם אכל כזית פת אחר לילה אז יזכיר גם יעלה ויבוא.

ונ"ל להביא ראיה להשלחן ערוך הרב מהט"ז עצמו. דהנה כבר הבאנו לעיל שהרמ"א (רע"א:ו) כתב דאם התחיל לסעוד בע"ש וקדש היום אינו מוזכר של שבת בבהמ"ז. והאחרונים הקשו עליו מהתוספתא הנ"ל דבציר זה יזכיר רצה. המג"א (רע"א:טו) ושאר אחרונים תירצו דהתוספתא מיירי באופן שגמר סעודתו אחר חשיכה (בשבת עצמו, שהתוספתא הוא כרבי יוסי שסובר שמוותר לעשות כן, כמו

שביארנו כל זה לעיל לתרץ ראית הרא"ש), אבל הרמ"א מיירי בציר שגמר סעודתו מבעוד יום ולפיכך פסק דלא יזכיר רצה. והט"ז (קפח:ז) תירץ כעין זה ג"כ, דהתוספתא הולך בשיטת ר' יוסי דסובר דמוותר לגמור הסעודה אחר חשיכה. משא"כ הרמ"א סובר דאסור לגמור הסעודה אחר חשיכה (בלי קידוש) וכיון דהאכילה (אחר חשיכה) היא באיסור לא יזכיר רצה. הרי לנו מהט"ז דדוקא אם אכל כזית אחר חשיכה (ולפי הרמ"א האכילה צריך להיות בהתיר), אז יזכיר רצה, וה"ה בשלש סעודות דאינו אומר יעלה ויבוא א"כ אכל כזית אחר חשיכה במוצ"ש.

ולהלכה יש ב' מנהגים בכלל ישראל. יש שנהגו על פי המג"א דטוב שלא יאכל אחר חשיכה ויזכיר רצה לבד. אבל אם אכל אחר חשיכה אז יזכיר יעלה ויבוא לבד. ויש הנוהגים על פי הט"ז להקפיד דוקא לאכול כזית פת גם בלילה (קודם בהמ"ז) כדי שיוכלו להזכיר רצה וגם יעלה ויבוא. וליתר האריכות בהנ"ל, עי' בקצות השולחן סי' מ"ז סעיף י' ובבדי השלחן שם.

הרב לאנגער מאברכי הכולל.

אור מקרא

"ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים"

הפעם שהרבי מאפטא לקח שוחד

הרב יוסף לנדא

והנה לכאורה כוונת סיפור הנ"ל להורות לנו עד כמה גדול כחה של שוחד, שפועל את פעולתו אפי' כשהמקבל אינו יודע שקיבלו.

אולם זהו דבר שמאד קשה להבין. ראשית, למה באמת יהי לשוחד כח זה? שהרי ע"כ אם יהא לשוחד כח כזה, הרי הוא כח רוחני שהטביע בו הקב"ה. ולמה, ולאיהו צורך יהי לשוחד כח זה? ועוד קשה, דבעובדא הנ"ל באמת לא קיבל שוחד כלל, שהרי לא הי' להרבי מאפטא שום דעת לקנותו, וגם אינו זכות שיקנה לו חצירו בלי ידיעתו, וא"כ הרי הוא כאילו חפצו של הבעל דין מונח ברשותו של הדיין, ללא שום שייכות להדיין כלל. ואין כאן שוחד כלל.

על כן נראה לבאר המעשה באופן אחר לגמרי. דהנה ידוע, ומבואר באריכות בכתבי הרב דסלר בקונטרס החסד שלו, דאם אדם נותן ומטיב לחבירו זה גורם רגשי אהבה להיות נוצר בנפש הנותן אל המקבל. ועוד ידוע שרגשי האדם, בפרט רגשי אהבה ושנאה, כאשר הם מתעוררים ניכרים המה על פניו, לאיש שהוא מבחין ומבין. וגם ע"י רמיוותיו וקריצותיו, ותנועת גופו, מגלה אדם את רגשי לבבו. ואם כן כשנתן הבעל דין הנ"ל את השוחד להרבי מאפטא ונתקרב דעתו אליו, באו רגשותיו לידי ביטוי ע"י איזה תנועה מצידו, כמו בהארת פנים, או בחיוך לבבי, וכדומה, וזהו מה שהי' השוחד. ושוחד כזה באמת יכול לפעול בלי ידיעת המקבל, שבשכלו אינו מרגיש, אבל נפשו מרגשת קירבת הדעת של זולתו.

בספר עיטורי תורה בפרשת שופטים על ההזהרה שלא ילקח שוחד, מובא סיפור אודות הרבי מאפטא. והמעשה שהי' כך הי': בזמן שהרבי מאפטא, ה"אוהב ישראל", היה רב בקולבישוב (פולין) באו אליו שני בעלי-דין להתדיין בפניו בענין כספי חשוב. מששמע את טענת שני הצדדים, נתברר להרב, כי אחד מבעלי הדין אינו צודק בריבו. וגם בעל-הדין עצמו הרגיש שטענותיו קלושות, ועלה במחשבתו לשחד את הרב. אבל ידע שהרב הוא צדיק תמים ולא יקח שוחד, הלך והכניס סכום כסף בכיס מעילו של הרב שהיה תלוי על הקיר. אחרי המעשה הזה הרגיש הרב נטייה לצדד בזכותו של בעל דין זה. השתומם הרב על השינוי שהתחולל במחשבתו, שהרי ברור היה לו עד עכשיו שפלוגי אינו צודק, ומניין הפנייה הפתאומית הזאת לזכותו? הפסיק הרב את דין-התורה באמצע, לבש את מעילו ויצא החוצה לטייל קצת, כדי שיעמוד בדעה צלולה על טיב העניין. כשתחב את ידו בכיס מעילו מצא סכום כסף, אמר: כמה גדול כח השוחד. אעפ"י שלא ידעתי דבר, בכל זאת השפיע עלי והתחלתי לראות הדברים באור אחר ונטייתי לצד השני. אמר הרב מאפטא: זהו הפירוש של "ויסלף דברי צדיקים". לכאורה קשה, איך הכתוב מכנה את זה שקבל שוחד בכינוי "צדיק", אלא יש שמקבל השוחד הוא באמת צדיק, שלא לקח ולא ראה את כסף השוחד בעיניו, בכל זאת גם בעניין זה מסלף השוחד דברי האמת.

הרב לנדא מאברכי הכולל והוא עורך ומסדר ה"אורות השבוע".